

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1963/171

Karar Sayısı:1965/13

Karar Günü:5/3/1965

Resmi Gazete tarih/sayı:131.11.965/12150

İptal dâvasını açan : Türkiye İşçi Partisi

İptal dâvasının konusu : 25/5/1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 10 uncu maddesinin son fıkrasının, 11., 12 nci ve 13 üncü maddelerinin, 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının, 24 üncü maddesinin b bendinin, 40 ıncı ve 41 inci maddelerinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının temel ilkelerine, özellikle "Demokratik Hukuk Devleti" ilkesine ve 10 uncu maddesine, 11 inci ve 12 nci maddelerinin ikinci fıkralarına, 56 ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarına, 68 inci maddesinin birinci fıkrasına aykırı oldukları ileri sürülmüş ve Anayasa'nın 149 uncu ve geçici 9 uncu maddelerine dayanılarak iptalleri istenmiştir.

İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15 inci maddesi gereğince 11/3/ 1963 gününde yapılan ilk incelemede :

a) Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulunun 10/2/1963 günlü toplantısında Anayasa Mahkemesinde açılacak iptal dâvalarının konularını belli etmek ve gerekli işlemleri yapmak üzere Merkez Yönetim Komitesine yetki verilmesinin kararlaştırıldığı;

b) Merkez Yönetim Komitesinin 14/2/1963 günlü oturumunda iptal dâvası açılmak üzere karara bağlanan konular arasında 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun yukarıda belirtilen hükümlerinin de bulunduğu ve aynı kararlar Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'a bu hususlarda dâva açmak yetkisinin verilmiş olduğu;

c) Dâvanın 28/2/1963 gününde kaleme havale edilen M. Ali Aybar imzalı ve aynı tarihli dilekçe ile açıldığı;

d) Türkiye İşçi Partisinin dâvanın açılması sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunduğu;

Görölmüş ve Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü'nün 17 nci maddesinde belirtildiği üzere Merkez Yönetim Komitesinin Partinin en yüksek merkez organı olduğu ve bu durumda 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanunun 25 inci maddesinin l inci bendi hükmüne uygunluk bulunduğu üyelerden İsmail Hakkı Ülkmen, İbrahim Senil, Celâlettin Kuralmen ve Muhittin Gürün'ün dâva açma kararının parti tüzüğü'nün 15 inci maddesi uyarınca partinin en yüksek merkez organı olan Genel Yönetim Kurulunca ve üyelerden Şemsettin Akçoğlu'nun da Partinin en yüksek organı olan Büyük Kongrece verilmesi gerektiği yolundaki muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile kararlaştırıldıktan sonra;

1 - Çeşitli kanunlarla ilgili hükümlerin iptalinin tek dilekçede istenilmesi dâvaların çözümlenmesini güçleştireceğinden her kanuna ilişkin hükümler için Örnekler çıkartılarak ayrı dosyalar düzenlenmesine ve böylece dâvaların ayrılmasına oybirliği ile;

2 - Anayasa'nın 149 uncu ve geçici 9 uncu ve 44 sayılı ve 22/4/1962 günlü kanunun 21., 25., 26 ncı ve geçici 5 inci maddelerine uygun olarak açıldığı sonucuna varılan dâvanın esasının incelenmesine oybirliği ile;

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

11/3/1963 gününde karar verilmiştir.

Esasın incelenmesi :

Davacı, her ne kadar Anayasa'nın 148 inci ve 44 sayılı Kanunun 29 uncu maddeleri gereğince sözlü açıklamalarının dinlenmesini istemişse de gerekli görülmediğinden sözü geçen hükümler uyarınca inceleme dosya üzerinde yapılarak dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen hükümlerle dayanılan Anayasa hükümleri, bunların gerekçeleri ve bunlarla ilgili Meclis görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Davacının dayandığı Anayasa hükümleri :

Davacının dayanak olarak açıkladığı Anayasa hükümleri şöyledir :

"Madde 10 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar."

"Madde 11/2 - Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz."

"Madde 12/2 - Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

"Madde 56/2, 3 - Siyasi partiler, önceden İzin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler ister iktidarda İster muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır."

"Madde 68/1 - Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir."

Demokratik hukuk devleti ilkesi :

Demokratik hukuk devletinin bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurulması Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının kabul ve ilânı ereklerinden biri olarak Anayasa'nın başlangıç bölümünde açıklanmış ve Türkiye Cumhuriyetinin 2 nci maddede belirtilen nitelikleri arasında demokratik hukuk devleti niteliği ayrıca yer almıştır.

Dâva konusu hükümler :

1- 25/5/1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 10 uncu maddesinin son fıkrası :

Bu hüküm 20/2/1965 gününde yürürlüğe giren 533 sayılı ve 13/2/ 1965 günlü Kanunun 6 ncı maddesi ile dâvanın açılmasından sonra değiştirilmiştir. Böylece dâvanın sözü edilen hükme yöneltmiş bölümünün konusu kalmadığından bunun üzerinde karar verilmesine yer olmamak gerekir.

2 - 306 sayılı Kanunun 11., 12 nci ve 13 üncü maddeleri :

306 sayılı Kanunun 11 inci maddesi şöyledir :

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

"Onbeş ilde tam aday göstermeyen siyasi partilerin durumu :

Madde 11 - Herhangi bir sebeple onbeş il çevresinde aday göstermemiş olan veya bu onbeş ilin herhangi birinde eksik aday göstermiş bulunan siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organlarına, Yüksek Seçim Kurulu tarafından eksiklerin derhal tamamlanması lüzumu bildirilir.

İlgili parti teşkilâtı bu tebliğden itibaren iki gün içinde eksik kalan adaylıkları doldurur. Aksi takdirde, o siyasi parti, bütün seçim çevrelerinde, seçime katılma hakkını kaybeder."

Aynı kanunun 12 nci maddesi şöyledir :

"Onbeşten fazla ilde aday gösteren partilerin durumu :

Madde 12 - Siyasi partiler tarafından onbeşten fazla ilde aday gösterilmiş olmakla beraber, onbeşi aşan seçim çevrelerinin bir veya bir kaçında, her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısından eksik aday gösterilmiş olması halinde, Yüksek Seçim Kurulunca o partinin genel merkezindeki yetkili organlarına aday listelerinin tamamlanması lüzumu bildirilir.

İlgili parti teşkilâtı bu tebliğden itibaren iki gün içinde, o çevrelerin listelerindeki eksikleri tamamlar. Aksi takdirde yukarıki madde hükmü saklı kalmak şartıyla, adayları eksik kalan seçim çevresinde o siyasi parti seçime katılma hakkını kaybeder."

Aynı Kanunun 13 üncü madesi şöyledir : "İtiraz üzerine meydana gelen eksikleri :

Madde 13 - Siyasi partilerin aday listelerinde, yapılan itirazlar üzerine eksiklik husule geldiği takdirde Yüksek Seçim Kurulunun tebliğinden itibaren iki gün içinde bu eksiklikler tamamlanır. Aksi takdirde yukarıdaki maddeler hükümleri, bu hallerde de uygulanır."

Bu üç maddenin, birbirlerine bağlı olması ve Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen unsurlarında beraberlik bulunması dolayısıyla bir arada ele alınmıştır.

Davacı bu maddelerin Anayasa'ya aykırılığını iddia yolunda özetle, onbeş ilde tam aday göstermeyen ve Yüksek Seçim Kurulunun bildirmesine karşı eksikleri doldurmeyen siyasi partilerin bütün seçim çevrelerinde; onbeşin dışındaki seçim çevrelerinde tam aday göstermeyen ve Yüksek Seçim Kurulunun bildirisine karşın eksikleri doldurmeyen partilerin adayları eksik kalan seçim çevrelerinde seçime katılma hakkını kaybetmelerinin; itiraz üzerine meydana gelen eksiklerin doldurulmaması halinde de haklarında aynı hükümlerin uygulanmasının gelişmemiş partiler aleyhine gelişmiş partilere üstünlük tanımak olduğunu; partiler arasında ve seçimlerde eşitliği bozduğunu; partilerin serbestçe faaliyette bulunmalarını engellediğini; seçilme serbestliğini daralttığını; böylece siyasi partilerin seçime girme hak ve hürriyetlerinin özüne dokunulduğunu ve demokratik hukuk düzeni ilkesine aykırı davranıldığını ileri sürmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası vatandaşlara seçme ve seçilme hakkını kayıtsız ve sınırsız olarak vermiş değildir. Tam tersine bu hakkı, ancak kanunda gösterilen şartlara uygun bulunması halinde tanımıştır. (Anayasa Madde 55) seçimlerin, serbest, eşit, gizli, tek dereceli ve genel oy ve açık sayım ve döküm esasları dışında kalan bütün şartları ve nitelikleri Kanun Koyucusunun takdirine bırakılmış bulunmaktadır.

Bilindiği üzere seçimlerde nisbî sistem yürürlüktedir. Böyle olunca da Kanun Koyucunun, en başta, bu sistemin gereklerini, seçmenin durumunu ve bu sistemle seçmen arasındaki ilişkileri gözönünde tutması lâzım gelir. Nisbî seçim düzeninde önemli olan kişiler değil partilerdir. Oyların tümüne yakın sayısını partiler toplarlar. Seçmenin oyunu korumak ve değerlendirmek; bu nedenle de seçime girecek partilerde ve aday listelerinde belirli bir nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

kaygısı ve ereği olmalıdır. Aksi halde bazı şüpheli serüvenci kimselerin kimi seçim çevrelerinde parti adı altında bir takım kuruluşlar meydana getirmeleri, vaktin darlığının içyüzlerinin ortaya çıkmasına engel olmasından yararlanarak seçmenleri aldatmaları daima mümkündür. Böyle bir durumdan doğacak sonuçların basit aksaklık ve tedirginliklerden en ağır tehlikelere kadar derece derece bir çok sakıncaları olabilir.

İşte 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun söz gelimi 10 uncu maddesinin inceleme konusu dışında kalan (533 sayılı kanunla değişik) son fıkrasında siyasi partilerin seçime katılabilmeleri için kendi tüzüklerine göre ilk genel kongrelerini yapmış olmaları ve en az onbeş ilde en az altı ay önce il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmaları veya ilk genel kongrelerini yapmış olmak kaydiyle T.B.M.M. Birleşik Toplantısında gruba sahip olmaları ve teşkilâtı olsun veya olmasın en az onbeş ilin her birinde o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermeleri şartının yer almasında yukarıda işaret edilen kaygı ve erek hâkimdir.

Aynı Kanunun 11 inci maddesinde onbeş ilde tam aday göstermiyen partiler, 12 nci maddesinde onbeşten fazla ilde aday gösterdiği halde adayları eksik olan partiler ve 13 üncü maddesinde itiraz üzerine adayları eksilen partiler hakkında öngörülmüş müeyyideler; 10 uncu maddenin son fıkrasında yer alan prensibin bir sonucu; seçime girecek partiler için kanunca şart kılınmış seviye ve niteliğin ve seçmen oylarının boşa gitmesini önleme kaygısının gereğidir.

İnceleme konusu maddelerdeki sınırlamaların Anayasa'nın 55 inci maddesinin son fıkrasının saklı tuttuğu esaslara dokunmadığı, yalnız kanun koyucunun takdirine bırakılmış hususları kapsadığı açıkça görülmektedir.

Davacının dayanak yaptığı öteki Anayasa hükümlerinin, konu ile olan ilgileri derecelerine gelince :

Seçme ve seçilme haklarını kullanacak kişiler için kanun nasıl bir takım şartlar ve nitelikler arıyorsa, seçime girecek siyasi partiler için de gerekli ölçüleri koymuş ve açıklamıştır. Bu ölçüler, ayırt etmeksizin, bütün partileri kapsamaktadır. Bir partinin ölçülerin işaretlediği seviyeye varmasını engelliyecek sınırlamalar da konulmuş değildir. Böyle olunca bir üstünlüğün, bir eşitsizliğin sözü edilemez. Herhangi bir partinin zamandan, tecrübelerden, geçmiş hizmetlerden, yahut kendi özelliğinden doğmuş bir üstünlüğü varsa, bu onun kazanılmış hakkıdır; böyle bir hakkın, hukuki eşitsizlik olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

Siyasi partilerin serbestçe faaliyette bulunacaklarına ilişkin hükmün (Anayasa : Madde 56/2) seçimle ilgili davranış ve işlemleri kapsadığı kabul edilemez. Çünkü Anayasa, yukarıda da değinildiği üzere, seçmeyi ve seçilmeyi hiç bir zaman serbest bir faaliyet saymamış; tersine bunun bir takım koşullara uygun bulması gerektiğine ve koşulları da kanunun göstereceğine işaret etmiştir.

Anayasa (Madde : 56/3) siyasi partileri, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayâtın vazgeçilmez unsurları saymaktadır. Böylesine yüce ve şerefli bir mevkiin, o oranda yüküm ve sorumluları olması gerekir. Partileri bu yüküm ve sorumluları karşılayacak niteliklere yöneltmek kanunların başlıca ereğidir. Şu duruma göre de Anayasa'nın 56 ncı maddesinin üçüncü fıkrası, davacının iddia ettiği gibi, inceleme konusu hükümlerin iptallerine dayanak değil, ancak yürürlükte bulunmalarına gerekçe olabilir.

Seçime girecek siyasi partiler için belirli bir seviyeyi şart koşan hükümlerin, Anayasa'nın 68 inci maddesinin otuz yaşını doldurmuş Türklerin milletvekili seçimlerine cevaz veren birinci fıkrasına dokunur bir yanı olmadığından bu fıkra üzerinde ayrıca durulmamıştır.

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

İnceleme konusu üç madde Anayasa'mızda insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmek ve teminat altına almak erekleriyle tanımlanan demokratik hukuk devleti düzenini zedeleyecek bir nitelikte de değildir. Bunlar, dolayısıyla, millî dayanışmayı, ferdin ve toplumun huzurunu gerçekleştirmeye yönelmiş sayılabilecek hükümlerdir. Demokratik hukuk devleti düzeninin yapısında haklı bir yerleri olmak gerekir.

Yukardanberi yapılan açıklama ve tartışmalar, aynı zamanda inceleme konusu hükümlerin hiç bir hak ve hürriyetin özüne dokunmamakta olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Özetlenecek olursa : 306 sayılı Kanunun 11, 12 ve 13 üncü maddeleri Anayasa'ya aykırı değildir. Dâvanın bu maddelere yönelen bölümünün reddi gerekir. Üyelerden Şemsettin Akçoğlu ret sonucuna katılmakla birlikte gerekcede ayrılmıştır.

3 - 306 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin 1 İnci fıkrası : 306 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin 1 inci fıkrası şöyledir:

Siyasi partilerin aday listeleri.

Madde 14 - "Siyasi partiler müşterek liste halinde aday gösteremezler"

Davacı, bu fıkranın Anayasa'ya aykırılığını iddia yolunda özetle, Anayasa'da partilerin müşterek liste ile seçimlere katılabilmelerine engel hüküm bulunmadığını, 56 ncı maddede "serbestçe faaliyette bulunabilirler" denilmek suretiyle müşterek liste hakkının tanındığını ileri sürmektedir.

Yukarıda açıklandığı, üzere Anayasa, seçme ve seçilme hakkının kullanılması için kanunla koşullar konulmasını öngörmüştür. (Madde 55/1) Şu duruma göre partilerin müşterek liste kullanarak seçime katılabilmeleri konusunda davacının ileri sürdüğü gibi Anayasa'da engelleyici bir hükmün değil, cevaz verici bir hükmün aranması gerekir. Böyle bir hüküm de yoktur. Öte yandan koşullara bağlı bir hak olan seçimle ilgili işlem ve davranışların "serbestçe faaliyette bulunabilme" deyiminin kapsamına girdiği, daha önce de belirtildiği gibi, düşünülemez. Kaldı ki "serbestçe faaliyette bulunma" hükmü ile partilere diledikleri konularda ve alanlarda diledikleri gibi davranma özgürlüğü verilmiş değildir, Bu hüküm, ancak partilerin yasa içi çalışmalarında baskı ve engellerden uzak kalacaklarının işareti ve inancasıdır.

Yukarıda da değinildiği üzere seçimlerde nisbî sistem yürürlükte dir. Böyle olunca da kanun koyucunun en başta, bu sistemin gereklerini düşünmesi lâzım gelir. Nisbî seçim düzeninde esas ; Siyasi partilerdir, yani ayrı fikir ve program kümeleridir; bir başka deyimle, değişik fikir ve programların ayrı ayrı temsil edilmesidir. Partilerin müşterek oy listeleriyle seçime katılabilmeleri, kendi kişiliklerinin ve özelliklerinin inkârına varır ki, böyle bir sonuç parti kavramıyla ve nisbî sistemle bağdaşmaz. Böyle bir yol büyük çoğunluğu kişilere değil partilere yönelen seçmen oylarının ereklerini bulmasını da engeller. Öte yandan nisbi seçim düzeninde, dolayısıyla ve sonuç olarak karma liste zaten vardır. Bir de seçime girilirken karma listeye cevaz verilmesi bir çok sakıncalar doğurabilir. Görülüyorki kanun koyucu bu maddeyi düzenlerken sadece Anayasa'nın kendisine bıraktığı takdir hakkını, o hakkın sınırları içinde, işin gereklerini ve memleketin durumunu gözönünde tutarak kullanmıştır.

Davacı bu maddenin de dâva dilekçesinde dayanak olarak gösterilen ve bu kararın başında yer alan Anayasa hüküm ve ilkelerinin tümüne aykırı olduğunu ileri sürmekte ise de aradaki ilişkiyi nasıl kurabildiğini açıklamadığından bunlardan konuyu ilgilendirmeyenler üzerinde ayrıca durulmamıştır.

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Özetlenecek olursa, 306 sayılı kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrası Anayasa'ya aykırı değildir. Dâvanın bu fıkraya yönelen bölümünün reddi gerekir.

4 -306 sayılı kanunun 24 üncü maddesinin b bendi:

306 sayılı kanunun 24 üncü maddesinin b bendi şöyledir :

"b - Bağımsız adaylar için, yalnız bir bağımsız adayın adı basılı veya el ile yazılı oy pusulası, kullanılır."

Davacı, bu bendin Anayasa'ya aykırılığını iddia yolunda özetle, hükmün fertlere karşı partilere üstünlük tanıdığı, fertlerin serbestçe seçimlere katılma haklarını sınırladığını, otuz yaşını dolduran her Türkün milletvekili seçilebileceğini açıklayan Anayasa'nın 68 inci maddesinin birinci fıkrasına aykırı düştüğünü ileri sürmektedir.

Daha önce de denildiği üzere Anayasa siyasi partileri, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları saymıştır. (Madde 56/3) Buna karşılık partilerin uyacakları esaslar da Anayasa'da açıklanmış, (Madde 57); tüzük, program ve faaliyetlerinin, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milliyetiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olması zorunluğu, gelir kaynaklarının ve giderlerinin hesabını verme yükümü bu esaslar arasında yer almıştır. Anayasa ayrıca partinin temelli kapatılması gibi çok ağır bir cezayı da öngörmekte bulunmuştur. (Madde 19/son, 57/1)

Kişiliği ve niteliği böylece beliren siyasi parti müessesesi, nisbi seçim sistemi kabul edince, elbette ki seçim düzeninin temeli, mihrini olur ve kanun koyucunun seçim şartlarını bu duruma göre ayarlaması gerekir. Her parti bir fikir, program beraberliğinin ve bunları yürütebilme gücünün ifadesidir; nisbi seçim de değeri olan budur. Nisbi seçim düzeninde seçmen oylarının çoğu kişilere değil fikirlere, programlara yönelir; yönelmesi gereklidir. Bu yolda hükümler hazırlanarak seçimle ilgili olanlara yol gösterme görevi kanun koyucuya düşer, inceleme konusu madde işte bu nitelikteki hükümlerden biridir.

Davacı hükmün fertlere karşı partilere üstünlük tanıdığını ileri sürmektedir. Ancak niteliği aynı olanların arasında üstünlük söz konusu edilebilir. Belirli fikir ve programları gerçekleştirmek üzere kanunların koyduğu yükümlerin ve müeyyidelerin çerçevesi içinde bir Anayasa müessesesi olarak toplu halde apaçık ve sürekli çalışan partilerle seçimi kazanmaktan başka ortaklaşa ereklere olmayan ve ancak oy pusulası bastırmakta birleşmeyi düşünen kişiler kümesi hiç bir zaman aynı nitelikte değildir. Başka başka koşullara bağlı bulunmaları da yerinde görülmek gerekir. Esasen partilerle kişiler arasındaki fark aslında kanundan değil, teşkilatlanmış kimseleri tek kişilere daima üstün kılan hayatın gerçeklerinden doğmaktadır. Vatandaşların siyasi parti kurma hakları Anayasa teminatı altında olduğuna göre (Madde 56/1) bu alanda teşkilatlanmanın imkânlardan yararlanma herkese açıktır.

Hükmün, ileri sürüldüğü gibi, Anayasa'nın 68 inci maddesinin birinci fıkrasına dokunur bir yanı yoktur. Bu fıkra otuz yaşını doldurmuş Türklerin milletvekili seçilmelerine cevaz verir. Niteliği olan her Türk bir siyasi partiye girerek, bağımsız kalarak, yahut bir parti listesinde bağımsız gibi yer alarak seçilme imkânlarını deneyebilir. Bağımsız adayların karma liste yapmalarının bir vatandaşın milletvekili seçilmek üzere teşebbüste bulunmasına engellik edemeyeceği ortadadır.

Anayasa'nın seçimlerde saklı tuttuğu, bir başka deyimle, kanun koyucunun takdirine bırakmadığı esaslardan (Serbest, eşit oy (Madde 55/2) gelince :

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Serbest oy esasına göre yapılan seçimde, seçmen oyunu baskıya, yasa dışı bir müdahaleye uğramadan kullanır. Serbest oy kavramının kapsamı budur. Seçmenin dilediği biçimde, dilediği kimseye oy vermesi ve bundan da olumlu bir sonuç çıkması demek değildir. Seçmenin oyu seçme ve seçilme hakkına ilişkin olarak kanunun koyduğu koşullara uygun ise hüküm ve değer taşır. Tersini düşünmek seçimlerde kanunların yerini ve ereğini reddetmek olur ve böyle bir hal Anayasa hükümleri ile bağdaşmaz. Böyle olunca da inceleme konusu fıkranın serbest oy esasına aykırı bir yanı yoktur.

Eşit oy esasını yalnızca her seçmenin tek oya sahip olmasını hükme bağlamaktadır. Bu esas kimi seçmene bir kez, kimi seçmene bir kaç kez oy kullanma hakkının tanınmasına engeldir. Eşit oy kavramı içinde ber oyun eşit etkiye ve sonuca varması gerektiği gibi bir görüşe de yer verilmesi mümkün değildir. Bir oyun etkisini ve sonucunu ancak oy sahibinin tutumu ye öteki oyların karşı etkileri belli eder. Görülüyorki inceleme konusu hüküm (Eşit oy) esasına da dokunmamaktadır.

Bir de bağımsız adaylara müşterek üste yapma imkânı verilirse sonucun ne olacağını düşünmek gerekir. Böyle bir durumda bağımsız adaylar kanun partilerin seçime katılabilmeleri için bir takım sınırlamalar koyduğuna göre, çok daha elverişli bir durumda seçimlere girebilirler. Parti kurmayı uygun bulmayanlar, kapatılmış partilerden olanlar, kanunun öngördüğü teşkilâtı kuramayan veya kanuna uygun sayıda aday bulamayan partiler kaçamaklı olarak bu yoldan yararlanırlar. Kanunun partiler için koyduğu sınırlamalar işlemez olur. Seçim faaliyetleri, eşit koşullar altında yasa içi bir savaşıma yerine karanlık, şüpheli yollara ve sonuçlara yönelir. Denge, kanunu sayan partiler aleyhine bozulur. Bu çeşit sakıncalardan daha bir çoğunu düşünmek ve saymak mümkündür.

Davacı bu bendin de dâva dilekçesinde dayanak olarak gösterilen ve bu kararın başında yer alan Anayasa hüküm ve ilkelerinin tümüne aykırı olduğunu ileri sürmekte ise de, aradaki ilişkiyi nasıl kurabildiğini açıklamadığından bunlardan konuyu ilgilendirmeyenler üzerinde durulmamıştır.

Özetlenecek olursa : 306 sayılı kanunun 24 üncü maddesinin (b) bendi Anayasa'ya aykırı değildir. Dâvanın bu bende yönelen bölümünün reddi gerekir. Üyelerden Asım Erkan, İbrahim Senil, Şeref Hocaoğlu, Salim Başol, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

5 - 306 sayılı kanunun 40 ıncı maddesi :

Bu madde 20/2/1965 gününde yani inceleme konusu dâvanın açılmasından sonra yürürlüğe giren 533 sayılı ve 13/2/1965 günlü kanunun 11 inci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece dâvanın sözü edilen hükme yöneltmiş bölümünün konusu kalmadığından bunun üzerinde karar verilmesine yer olmamak gerekir.

6 - 306 sayılı kanunun 41 inci maddesi :

Önce dâvanın bu maddeye yönelen bölümünün kapsamı üzerinde durulmuştur. Dâva dilekçesinde 41 inci madde tüm olarak iptali istenen hükümler arasında gösterilmektedir. Ancak gerekçedekanunun 10., 11 inci ve müteakip maddelerinin devamı olan ve onlarla ilgisi bulunan işbu madde de sırf daha evvel kurulmuş ve teşkilâtını tamamlamış partilere imtiyaz tanıdığından iptali gereklidir." denilerek dâva konusunun kapsamı aydınlatılmış ve sınırlandırılmıştır. Bu durum karşısında dâvanın ancak 41 inci maddenin siyasi partilerin ilçe seçim ve sandık kurullarına üye gönderilmelerine ilişkin hükmünü kapsadığı sonucuna varılmış; üyelerden Şemsettin Akçoğlu bu görüşe katılmamıştır.

Dâva konusu hüküm şöyledir :

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

"Siyasi partilerin seçimlere katılma şartları hakkında 10 uncu maddede gösterilen hükümler saklı kalmak üzere;

Siyasi partilerin ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarına üye gönderebilmeleri için 15 il de il ve ilçe teşkilâtı kurmuş olmaları kâfidir,

Onbeş ilden sonraki seçim çevrelerinde ilçe teşkilâtlarının tamamlanmış olmasına bakılmaksızın teşkilâtı bulunan yerlerde de siyasi partiler ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarına üye göndermeye yetkilidirler."

Onbeş ilde il ve ilçe teşkilâtı kurmuş olma koşulunun bir üstünlük tanıma değil kanunun seçime girecek partiler için kabul ettiği belirli bir seviye ölçüsü olduğu ve Anayasa'ya aykırı bulunmadığı yukarılarda ayrıntıları ile belirtildiğinden burada ayrıca bu konu üzerinde durulmamıştır. Esasen bu hüküm 10., 11., 12., ve 13 üncü maddelerdeki prensibin mantıklı bir sonucudur. Seçime giremeyen bir partinin sandık ve seçim kurullarına üye göndermesi düşünülemez.

SONUÇ :

1 - 25/5/1961 günlü ve 306 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin son fıkrası 13/2/1965 günlü ve 533 sayılı kanunun 6 ncı maddesiyle ve dâvanın açılmasından sonra değiştirilmiş olduğundan konusu kalmayan bu fıkra ya yöneltilmiş dâva hakkında karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

2 - Aynı kanunun 11., 12. ve 13 üncü maddeleri Anayasa'ya aykırı olmadığından bu maddelere yöneltilmiş dâvanın reddine esasta oybirliği ile ve gerekçede üyelere Şemsettin Akçoğlu'nun muhalefetiyle;

3 - Aynı kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrası Anayasa'ya aykırı olmadığından bu hükme yöneltilmiş dâvanın reddine oybirliği ile;

4 - Aynı kanunun 24 üncü maddesinin (b) bendi Anayasa'ya aykırı olmadığından bu hükme yöneltilmiş dâvanın reddine üyelere Asım Erkan, İbrahim Senil, Şeref Hocaoğlu, Salim Başol, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak ve Muhittin Gürün'ün muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile;

5 - Aynı kanunun 40 inci maddesi 533 sayılı kanunun 11 inci maddesi ile ve dâvanın açılmasından sonra yürürlükten kaldırılmış olduğundan bu maddeye yöneltilmiş dâva hakkında karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

6 - Aynı kanunun 41 inci maddesine yöneltilmiş dâvanın yalnız maddenin siyasi partilerin sandık ve ilçe seçim kurullarına üye göndermelerine ilişkin hükmünü kapsadığına üyelere Şemsettin Akçoğlu'nun muhalefetiyle ve oyçokluğu ile ve hüküm Anayasa'ya aykırı olmadığından bu hükme yöneltilmiş dâvanın reddine oybirliği ile;

Anayasa'nın 149., 152. ve geçici 9 uncu maddeleri gereğince 5/3/1965 gününde karar verildi.

Başkan
Lûtfi Akadlı

Üye
Asım Erkan

Üye
Şemsettin Akçoğlu

Üye
İbrahim Senil

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Üye
İhsan Keçecioğlu

Üye
A.Şeref Hocaoğlu

Üye
Salim Başol

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Avni Givda

Üye
Ahmet Akar

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Ekrem Tüzemen

MUHALEFET ŞERHİ

Milletvekili seçiminde bir seçim çevresi için bağımsız olarak adaylığını koymuş olanların müşterek oy pusulası kullanmalarında bir sakınca bulunmamaktadır.

Bağımsız adayların her birerlerinin ayrı ayrı oy pusulası hazırlamalarındaki külfetin bağımsız adaylar arasında paylaşılarak Millet Meclisinde faydalı olacağı umulan kişilerin Meclis'e girmelerine imkân veren kolaylığa müsaade edilmesi, Anayasa'nın 55 İnci maddesinde öngörülen seçme ve seçilme hakkının kullanılmasını temin eder. Bu maddede bahsolunan (Kanunda gösterilen şartlara uygun olarak) deyimini ile zararlı davranışları önlemek amacı ile konulan sınırlamalar kastedilmiştir.

Fertler ve topluma zararı olmayan seçim faaliyetlerinin kayıtlanması, Anayasa'nın sözü geçen hükmüne aykırıdır.

306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 24 üncü maddesinin (B) bendine taallük eden dâvanın reddine dair olan çoğunluk kararına bu sebeplerle muhalifim.

Üye
Asım Erkan

MUHALEFET ŞERHİ

306 sayılı Kanununun 11, 12 ve 13 üncü maddeleri başlıbaşına bir hüküm ihtiva etmeyip 10 uncu maddenin ikinci fıkrasındaki (On-beş ilin her birinde o çevrenin çıkaracağı sayıda aday gösterme) mecburiyetini koyan hükmün uygulanmasına taallük etmektedir. 11 inci maddede, onbeş ilde tam aday göstermeyen; 12 nci maddede, onbeşten fazla ilde aday göstermekle beraber onbeşi aşan seçim çevrelerinin bir veya birkaçında eksik aday gösteren; 13 üncü maddede de, itiraz üzerinde adayları eksilen siyasi partilerin durumu ve eksiklerin ne surette tamamlattırılacağı, tamamlanmazsa ne yapılacağı gösterilmiştir.

Dâvadan, sonra değişen 10 uncu madde hakkında karar vermeye mahal görülmediğine ve aynı hüküm bu maddenin değişik şeklinde de yer aldığına göre 11., 12. ve 13 üncü maddeler hakkındaki dâvanın da aynı sonuca bağlanması gerekirdi. Böyle yapılmayıp, sadece 10 uncu maddeyi ilgilendirebilecek bir gerekçeye dayanılmasına muhalifim.

2 - Davacı, 306 sayılı kanununun 41 inci maddesinin Anayasa'ya muhalefetini de, 10 uncu maddenin iptali hakkındaki talebinin bir devamı olarak ileri sürmüştür. Bunun neticesi olarak dâva konusu da, 10 uncu madde hükümlerini saklı tutan, 41 inci maddenin ikinci fıkrası hükmüdür.

İncelemenin, ikinci fıkra yerine, üçüncü ve dördüncü fıkralar üzerinde yapılmasına da muhalifim.

Üye

Şemsettin
Akçoğlu

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasa'nın 55 inci maddesinde, vatandaşların, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahip oldukları yazılıdır. Anayasa Komisyonunun bu maddeye ilişkin geerkçesinde belirtildiği üzere, bu hak, "kişinin millet iradesine ve Devlet idaresine katılmasını sağlayan yolu teşkil etmektedir." Anayasa'nın kabul ettiği demokrasi ilkesinin gerçekleşmesi bu hakkın tam bir serbestlik ve eşitlik içinde kullanılmasına bağlıdır. Sözü geçen 55 inci maddede, kanunda gösterileceği bildirilen şartların, bu esası zedelemeyecek şekilde tesbit edilmesi zorunludur. Tam serbeslik ve eşitlik kavramları, çoğunluk kararında belirtildiği gibi, sadece oyların bir baskı ve müdahaleye uğramadan kullanılması ve her seçmenin tek oya sahip olması anlamında alınmamalıdır. Kişilerin seçime katılan partilerden dilediklerine veya bağımsız adaylardan, seçilecek milletvekili sayısınca, uygun gördüklerine oy verebilmeleri ve bağımsız adaylar ile partiler arasında seçilme şansını azaltacak nitelikte ayırım yapılmaması da bu kavramlar içerisinde düşünülmelidir. Aksi halde millet iradesi, kemali ile tecelli etmiş sayılamaz. 306 sayılı kanununun 24 üncü maddesinin, iptali istenen b işaretli bendi, oy serbestliğini ve eşitliğini hem seçme hem de seçilme bakımından bozmaktadır. Gerçekten bu bentte, milletvekili seçiminde bağımsız adaylar için yalnız bir bağımsız adayın adı basılı veya el ile yazılı oy pusulası kullanılacağı açıklanmıştır. Yani bir seçmen, bağımsız adaylara -eğer bunlar birden fazla ise- oy vermek isterse bunlardan yalnız birisine oy verebilecek ve başka bir adaya veya partiye ayrıca oy veremeyecektir (Aynı kanununun 27/1 ve 3. maddesi ve 28 inci maddesinin son fıkrası). Bu hüküm, bir yandan, bağımsız adaylardan

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

her birinin seçilme şansını zayıflatmaktadır. Zira, seçmenler, destekledikleri adayın alacağı oylardan, 306 sayılı kanunun 32 inci maddesinde sözü edilen bir "seçim sayısı" n dan fazla oyların boşa gideceğini halbuki bir partiye oy verdiği takdirde her "seçim sayısı" karşılığında bir milletvekili seçmiş olacaklarını düşünecekler ve bu yüzden partilerden birine oy vermediği tercih edeceklerdir. Bu sonuç bağımsız adaylarla partiler arasında, seçilme şansı dengesini, birincilerin aleyhine bozmaktadır. Öte yandan aynı hüküm, seçmenlerin, kendi çevrelerinin çıkarabileceği milletvekili sayısınınca bağımsız adaylara oy vermelerini yasaklamakla seçme serbestliğini, hakkın, özüne dokunacak derecede, sınırlamış olmaktadır.

306 sayılı kanunun nisbi seçim sistemini kabul etmiş olması, bu sınırlamayı haklı kılmaya yeter bir sebep değildir. Bağımsız adayların seçilmesi nisbi seçim yönünden sakıncalı sonuçlar doğuruyorsa kanunun bağımsız adaylığı önlemesi gerekirdi. Bunu yapmadığına ve Anayasa'nın 55 inci maddesi karşısında bunu yapamayacağına göre, nisbi seçimin gereklerine dayanarak söz konusu bent hükmünün savunmasını yapmak güçtür. Kaldı ki seçmenler, bu hükme rağmen, teker teker bağımsız adaylara oy vermek suretiyle yalnız bunların seçilmesini sağlayabilirler ve sakıncalı görülen sonuç gene de meydana gelebilir. Şu halde söz konusu bent hükmü Anayasa'ya aykırı olmakla birlikte, güdülen amacı gerçekleştirilmeye yeterli değildir.

Çoğunluk kararında denildiği üzere, Anayasa'nın kurduğu demokratik düzen içinde siyasi partilere önemli bir yer verilmiştir. Ancak, bundan Anayasa'nın kişilere, siyasi partilerden daha az önem verdiği anlamı çıkarılamaz. Demokratik düzenin temel unsuru kişidir ve Anayasa'nın başlıca hedefi kişinin temel hak ve hürriyetlerini teminat altına almaktır. Seçim konusunda da siyasi partilerin kişilerden daha çok korunduklarını gösteren bir işaret Anayasa'da yoktur.

Bu nedenlerle 306 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinin b işaretli bendinin, Anayasa'nın 55 inci maddesine aykırı olduğu kanısına vardığımdan, çoğunluk kararının bu bende ilişkin kısmına muhalifim.

Üye

İbrahim Senil

MUHALEFET ŞERHİ

1 - 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11., 12., 13., 14. ve 41. maddelerinin Anayasa'ya aykırı olmadığını belirtmek üzere yukarıki kararda açıklanan gerekçeye katılmak mümkün değildir. Zira bu gerekçenin esasını, özetle :

(Seçimlerde nisbî temsil sistemi yürürlükte olduğundan bu sistemin gereklerini gözönünde tutmak lâzımdır. Nisbî seçim düzeninde önemli olan kişiler değil, siyasi partilerdir. Seçime girecek partilerde ve aday listelerinde belirli bir nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca kaygısı ve gereği olmalıdır. Aksi halde bazı şüpheli, serüvenci kimselerin kimi seçim çevrelerinde parti adı altında bir takım kuruluşlar meydana getirmeleri, vaktin darlığının iç yüzlerinin ortaya çıkmasına engel olmasından yararlanarak seçmenleri aldatmaları) kaygısı teşkil etmektedir.

Halbuki bir siyasi partinin; kanun gereğince kurularak hükmî şahsiyetini iktisap ettikten ve hele ilk genel kongresini de yapmak suretiyle organlarını seçim yolu ile iş başına getirdikten sonra

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Anayasa'nın siyasi partilere tanıdığı haklardan kemâlile ve eksiksiz olarak faydalanması gerekir. Zira Anayasa'mız, partilerin teşkilâtının büyüklük veya küçüklüğüne göre farklı haklara sahip kılınabilecekleri yolunda her hangi bir izin vermiş değildir. Binaenaleyh kanun koyucunun siyasi partiler arasında, (Belirli bir nitelik ve seviye aramak maksadiyle) seçime katılmak hakkı bakımından herhangi bir fark yaratması; Anayasa'nın eşitlik ilkesine ve aynı zamanda siyasi partilerin, (Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru oldukları) ve (Serbestçe faaliyette bulunacakları) kurallarını koyan 56 ncı maddesi hükümlerine aykırı olur.

Bu itibarla 306 sayılı Kanunun 11., 12., 13., 14. ve 41. maddelerinin dâva konusu hükümlerinin Anayasa'ya uygun bulduklarını, kararda açıklanan sebeplere dayandırmak mümkün değildir.

Buna mukabil söz konusu 11., 12. ve 13. maddelerin hükümleri, seçim mücadelesinde, siyasi partilerin eşit duruma ve bir hizaya getirilmelerini sağlayıcı niteliktedir. Gerçekten bu hükümler, adayların eksik gösteren ve bunun neticesinde seçim mücadelesi sırasında, tam aday göstermiş bulunan diğer partilere nazaran farklı bir duruma geçmiş olan siyasi partileri, eşit duruma getirmek için kabul edilmişlerdir. Bir seçim çevresinde 15 adayla seçime giren bir partinin, bütün adaylarını seçtirmek için yapacağı çalışma ile aynı çevrede 1 veya 2 adayla seçime giren partinin yapacağı çalışmanın yoğunluğu, müşkülâtı, masrafı ve nihayet seçmen üzerinde gerekli etkiyi sağlama derecesi arasında farklar olacağı meydandadır, işte söz konusu hükümler bu farkları giderici niteliktedir.

Diğer taraftan istediği sayıda milletvekili adayı göstermenin siyasi partiler için bir hak olduğu kabul edilecek olursa bütün siyasi partilerin uygun görmeleri hâlinde, bu yola başvurmalarını da olağan karşılamak icabeder. Bütün siyasi partilerin bu haklarını kullandıkları, bir an için farz olunan, bir genel seçimin sonucunun ise, çeşitli seçim çevrelerinde çok sayıda milletvekilliğinin boş kalmasına ve boşlukların sayısının yeni seçim yapılmasını gerektirecek miktarlara ulaşmaması hallerinde bile yasama organının uzun müddet gereği gibi çalışmamasına veya boşluklar için yeni baştan seçime gidilmek suretiyle Devlete, oldukça ağır miktarda gidere ihtiyaç gösterecek yeni bir külfet yükletilmesine sebep olacağı düşünülecek olursa böyle bir sistemin genel seçimden beklenen maksadın dışında ve hattâ ona aksi istikamette gelişmelere sebep olabileceği anlaşılmış olur.

Kaldı ki; sayıları bütün bu mahzurları önlemek için siyasî partilere bu maddelerle yükletilmiş olan mükellefiyetler, seçime katılma kararını almış bir siyasi parti için yerine getirilmesi imkânsız veya büyük zorlukları gerektiren bir ağırlıkta olmadığından, siyasi partilerin seçime girme serbestliklerini kökünden kaldıran nitelikte de değildir. Esasen kanun, bu konudaki müeyyidesini ihbara bağlamış, partilere eksiklerini tamamlamaları için bir mühlet verilmesini Öngörmüş, bu tebligata rağmen eksiklerini tamamlamakta ısrar eden partileri seçime girmekten men etmiştir.

Görülüyor ki bu hükümlerin, gelişmiş partilere üstünlük tanıdığı, partiler arasında eşitliği bozduğu, partilerin serbestçe faaliyette bulunmalarını engellediği, seçilme serbestliğini daralttığı ve binnetice partilerin seçime girme hak ve hürriyetlerinin özüne dokunduğu ve demokratik hukuk düzeni ilkesine aykırı bulunduğu yolunda davacı parti tarafından ileri sürülen iddialar yerinde değildir.

Aynı suretle 306 sayılı kanunun 41 inci maddesinin, siyasi partilerin ilçe seçim ve sandık kurullarına üye göndermelerine ilişkin hükmünün Anayasa'ya uygunluk nedenleri de, kararda ileri sürüldüğü gibi olmayıp yukarıda açıklanan sebeplere dayanmakta ve o sebeplerle seçimlere katılmayan siyasi partilerin ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarına üye gönderememeleri de tabii bulunmaktadır.

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Diğer taraftan, nisbî seçimde asıl olan, siyasi partilerin kendi tüzük ve programlar ile seçmen karşısına çıkararak seçime katılmalarıdır. Siyasi partilerin Anayasa teminatı altında bulunan haklarının esasları da budur. İki veya daha çok partinin ortak liste halinde seçime katılmaları, Anayasa kuralına dayanan bir hak olmayıp, nadir hallerde başvurulduğu görülen bir seçim taktiği, istisnai bir yoldur. Partiler arası ortak liste yapılması önlenmekle siyasi partilerin seçime girmeleri önlenmiş olmaz. Bu sebeple söz konusu takyid, Anayasa'nın 56, 57 nci maddelerinde yazılı siyasi partilerle ilgili kuralların özünü zedeleyen bir hüküm değil, seçim konusunda parti faaliyetlerinin normal ve demokratik ölçüler içerisinde düzenlenmesi niteliğindedir.

306 sayılı Kanununun 14 üncü maddesinin I inci fıkrası hükmünün de bu sebeplerle Anayasa'ya aykırı bir yönü yoktur.

Netice : 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11., 12., 13. maddeleri ile 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının ve 41 inci maddesinin (ilçe seçim kurulları ile sandık kurullarına siyasi partiler tarafından gönderilecek üyelerle) ilgili hükmünün iptali için açılmış olan dâvanın reddi hakkındaki karara, bu gerekçelerle katılmaktayız.

2 - 306 sayılı Kanununun 24 üncü maddesinin b bendi bağımsız bir adaya oy vermek isteyen seçmenin, yalnız bir tek aday hakkında oyunu kullanabileceğini hükme bağlamaktadır.

Bu suretle seçmen, kendi seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısı ne olursa olsun, ancak bir tek bağımsız aday seçmeğe mecbur bırakılmakta, geri kalan milletvekillerini seçme hakkı elinden alınmaktadır.

Mahkememiz yukarıdaki kararında, bu neticeyi doğuran hükmün Anayasa'ya uygun bulunduğunu, özetle şu gerekçeye dayandırmaktadır.

(Anayasa, siyasi partileri demokratik siyasi hayatın vaz geçilmez bir unsuru saymıştır. Buna karşılık da bir takım kayıtlara tabi tutmuştur. Nisbî temsil sisteminin kabul edilmesiyle siyasi partiler seçim düzeninin temel ve mihrini teşkil etmektedirler. Bu sistemde seçmen oylarının çoğunun kişilere değil fikirlere, programlara yönelmesi gerekmektedir, işte söz konusu hüküm bu maksatları sağlayıcı niteliktedir. Bu hükmün fertlere karşı siyasî partilere üstünlük sağladığı iddiası da yerinde değildir. Zira bunlar aynı nitelikte olmadıklarından ayrı şartlara tabi tutulmalarını yerinde görmek gerekir. Bu hükümde oy serbestliğini ve oy eşitliğini bozan bir cihette yoktur. Zira serbest oy demek; seçmenin, baskıya, yasa dışı bir müdahaleye uğramadan oyunu kullanması demektir. Yoksa seçmenin dilediği seçimde, dilediği kimseye oy vermesi demek değildir. Eşit oy da, her seçmenin tek oya sahip olması demektir. Bu kavram içinde her oyun eşit etki ve sonuca varması gerektiği gibi görüşe yer verilmesi mümkün değildir.)

Halbuki Anayasa'mızın hükümleri karşısında, kararda tafsillatlı bir surette açıklanmış olan yukarıdaki düşüncelere katılmak mümkün değildir.

Zira Anayasa'mız, vatandaşların seçme ve seçilme konularındaki haklarının, kanun koyucu tarafından kabul olunacak seçim sistemlerinin gereklerine göre daraltılabileceği hakkında açık veya kapalı hiç bir müsaade vermemiştir.

Bu sebeple kabul olunan seçim sisteminin çoğunluk veya nisbî temsil esasına dayandığı gerekçesiyle Anayasa'nın vatandaşlara tanıdığı seçme ve seçilme haklarında en ufak bir kısıntı yapılması mümkün değildir.

Bu bakımdan söz konusu 24 üncü maddenin b bendinin; bağımsız adaya oy vermek isteyen vatandaşı, kendi seçim çevresinin çıkaracağı sayıda milletvekili seçme hakkından mahrum bırakan ve onu sadece bir tek adaya oy vermeğe mecbur tutan hükmüne, seçimlerde kabul edilmiş olan nisbî

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

temsil esasının bir gereği olmak üzere rıza göstermesi, seçmen vatandaştan istenemez. Kaldı ki iddia olunduğu gibi nisbî temsil esasını teknik bakımdan da vatandaşın karma liste yapmasına mani olan bir sistem değildir. Nitekim nisbî temsil sistemini, seçmenler tarafından yapılan karma liste ile birlikte uygulayan memleketde vardır.

Bu noktayı böylece belirttikten sonra söz konusu hükmün Anayasa karşısındaki durumunu inceleyelim:

Anayasa'nın 55 inci maddesinde :

(Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılır) hükmü bulunmaktadır. Görülüyor ki Anayasa'mız seçme ve seçilme hakkını, siyasi partilere değil, vatandaşlara tanımıştır. Siyasî partiler, vatandaşın yerine geçerek seçim hakkını kullanan birer kurul olmayıp, aksine bu hakkın gereği gibi kullanılabilmesi hususunda vatandaşa yardımcı, aydınlatıcı görev yapan ve kendi adaylarını seçmenin tercihine arzetmiş bulunan teşekküllerdir. Her ne kadar söz konusu 55 inci maddenin ilk fıkrası, vatandaşa tanıdığı seçme ve seçilme hakkını (Kanunda gösterilen şartlara uygun) olmakla nitelemiş ise de hemen onu takip eden fıkra da seçimlerin tabi olacağı ve kanunlarla değiştirilmeyecek kuralları da sıralamıştır. Bu kurallar arasında seçimlerin (Serbest) ve (Eşit) olacağı da yer almaktadır. Binaenaleyh seçim kanunlarına seçimlerin serbest ve eşit olarak yapılmasını engelleyici hükümler konulamaz.

Seçimlerin serbest olması demek, kararda ileri sürüldüğü gibi sadece seçmenin, baskıya, yasa dışı bir müdahaleye uğramadan oyunu kullanması demek değildir. Seçimlerin serbest olması demek, seçmen vatandaşın, milletvekili olma şartlarını taşıyan ve bu sıfatla kendisini seçime arzetmiş olan adaylardan dilediğini de seçebilmesi demektir. Bu bakımdan eğer seçmen vatandaş, bağımsız veya hangi parti listesinde olursa olsun kendi seçim çevresinden seçime katılmış olan adaylardan beğendiklerini, o çevreden çıkarılacak milletvekili sayısını geçmemek üzere istediği adette seçemiyorsa; ona; (Bağımsız aday seçersen ancak bir tane, parti adaylarından seçmek istersen ancak bir tek partinin o da, tüm adaylarını seçmek zorundasın.) yolunda bir mecburiyet yükletilmiş bulunuyorsa, ortada serbest bir seçimin mevcut olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Bu mecburiyet, ister kanun dışı baskı ve müdahalelerle seçmene yükletilmiş olsun, ister bir kanunla seçmenin irade serbestisine köyle bir baskı ve müdahale yapılmış bulunsun netice aynıdır. Zira baskının ve müdahalenin kanunla yapılmış olmasının, neticede oyunu kullanmada seçmeni serbest bırakmayan bir seçime (Serbest seçim) niteliğini kazandıramıyacağı meydandadır.

Söz konusu 24 üncü maddenin b bendi hükmü, eşitlik ilkesine de açık surette aykırıdır.

Şüphesiz "eşitlik" kanuna göre seçmen sayıları her vatandaşın tek oya sahip olması demektir. Ancak bu tek oyların, kararın çoğunluk kısmında benimsenen düşüncenin aksine olarak, kanun karşısında birbirine eşit etki ve değerde olması da şarttır.

Zira bir kanun hükmü neticesi olmak üzere bir vatandaşın oyu faraza ancak bir milletvekili, diğer bir vatandaşın oyu da beş milletvekili seçebiliyorsa bu oyların arasında eşitlik olduğu nasıl iddia olunabilir '

24 üncü maddenin b bendi ise, bağımsız adaya oy vermek isteyen seçmeni ancak bir tek adaya oy vermek zorunluğunda bıraktığına, parti adaylarına oy vermek isteyen diğer bir seçmene ise o seçim çevresinin çıkaracağı sayıda adaya oy verme hakkı tanıdığına göre seçmen oyları arasında yarattığı eşitsizlik meydandadır.

Esas Sayısı:1963/171
Karar Sayısı:1965/13

Bu hüküm, Anayasa'nın 68 inci maddesiyle otuz yaşını dolduran her Türk'e tanınmış olan milletvekili seçilme hakkını da, aşılması çok zor bir engelin arkasına itmektedir.

Zira bu kısıtlama bağımsız bir adaya oy vermek isteyen seçmeni, seçmek hakkına sahip bulunduğu diğer adaylara oy vermekten feragat etmeğe mecbur bırakmaktadır. Bilfarz 15 milletvekili çıkaracak bir seçim çevresinde oy kullanacak bir vatandaşın, bağımsız bir adaya oy verebilmesi için geri kalan 14 milletvekili adayına oy vermekten vazgeçmesi lâzım gelmektedir. Bu külfete katlanacak seçmen sayısının çok malıdut olacağı ve binnetice bağımsız olarak milletvekili seçilmenin, imkânsız değilse bile pek istisnai hal ve şartlarda mümkün olabileceği izahtan vârestedir.

Görülüyor ki bu hüküm, milletvekili seçilmek isteyen vatandaşı behemahal bir siyasi parti listesine girmeye mecbur bırakmakta ve dolayısıyla siyasi bir parti listesine girmek istemiyen ve doğrudan doğruya milletin reyine kendisini arzetmek isteyen vatandaşların seçilmek haklarını da ellerinden almaktadır. Bu nitelikteki bir hükmün, Anayasa'nın 68 inci maddesiyle bağdaştırılması elbette mümkün değildir.

Mahkememizin kararında, seçmenin karma liste yapmasına İzin verilmesi halinde uygulamada bir takım karışıklıklar olacağı, siyasi partiler bakımından mahzurlar meydana geleceği ileri sürülerek söz konusu hükmün yerinde olduğu savunulmaktadır.

Uygulamanın meydana getireceği müşkülât veya karışıklıklar veya siyasi partiler bakımından düşünülen mahzurlar yerinde olsa bile bu mülâhazalarla Anayasa'nın koyduğu kuralların bozulması ve bu kuralların vatandaşa tanıdığı temel hakların Özünün zedelenmesi mümkün değildir. Bu mahzurların; Anayasa'nın teminatı altında bulunan hakların özlerine dokunacak derecede kısıtlanmalarına başvurulmaksızın, başka yollardan ve imkân nisbetinde önlenmelerine çalışılmalıdır.

Bu sebeplerle kararın bu maddeye İlişkin kısmına katılmıyoruz.

Üye
Ahmet Şeref Hocaoğlu

Üye
Salim Başol

Üye
Muhittin Gürin

MUHALEFET ŞERHİ

306 sayılı milletvekili Seçimi Kanununun 24 üncü maddesinin "b" bendinde (Bağımsız adaylar için yalnız bir bağımsız adayın adı basılı veya el ile yazılı oy pusulası) kullanılabilceği hükmü yer almıştır. Seçmen yalnız bir bağımsız adaya oy verebilecek ve başka bir bağımsız adaya veya partiye oy vermek imkânına sahip bulunamayacaktır. Böylece seçmenlerin kendi çevrelerinde çıkarabileceği milletvekili sayısınca bağımsız adayların oy vermeleri yasaklanmakta ve Anayasa'nın "55" nci maddesinde vatandaşlara sağlanmış bulunan seçme serbestisi bu hakkın özüne dokunacak derecede sınırlanmaktadır. Anayasa'da siyasi partilere önemli bir yer verilmiş olması, kişinin temel hak ve hürriyetlerinin özünün ihlâl edilmesi neticesini doğurmamak lâzımdır. Anayasa'nın "55" inci maddesindeki (Kanunda gösterilen şartlara uygun olarak) kaydı da (Seçme ve seçilme hakkı) nın

Esas Sayısı:1963/171

Karar Sayısı:1965/13

özüne dokunmıyacak nitelikteki şartlara hasredilmek icabeder. Bu sebeple sözü edilen "b" bendini Anayasa'nın "55" inci maddesine aykırı gördüğümden iptali gerektiği reyindeyim.

Üye

Celalettin
Kuralmen